

грошової реформи 1996 р. Багато уваги приділено сучасним коммеморативним монетам Української держави.

Вчителям історії адресовано розділ, присвячений аналізу використання нумізматичного матеріалу в навчальній роботі. Практичних порад автора щодо застосування монет як наочних посібників на уроках історії спираються на багатий практичний досвід автора у викладанні дисципліни в школі. Для викладачів вузів й студентів практичне значення мають вміщені у посібнику матеріали для тестової перевірки, підготовані згідно вимог навчальної програми історико-філософського факультету ЧНУ.

Книга, адресована не лише фахівцям-історикам, але й нумізматам-любителям, доповнена інформацією щодо основ колекціонування монет. Подано стандартну схему опису монет у колекції, способи їхнього зберігання, чищення тощо.

Також видання містить цікаві додатки, що мають неабияке практичне значення для вивчення дисципліни. Це метрологічні характеристики монет від доби Римської імперії до ХХ ст., зведені таблиці коммеморативних монет СРСР та сучасної України. Автор пропонує таблицю базових та розмінних грошових одиниць близько 200 країн світу. Окрім того, колекціонерів цікаво буде ознайомитися із вміщеними у посібнику фразеологізмами, що пов'язані із монетами.

Вважаємо, що усі любителі нумізматики не залишаються байдужими до питань грошового обігу, репрезентантами якого є монети. Григорій Михайлович провів велику роботу, зібравши відомості з динаміки цін на товари та послуги у Росії (СРСР) (XVI–XX ст.), додавши до них показники середніх заробітних плат. Для зручності роботи із посібником, автор розмістив хронологічну таблицю з нумізматики, покажчик понять і термінів, іменний покажчик, список джерел і літератури.

Отже, початковий посібник Г.М. Голиша став помітним явищем у процесі вдосконалення академічного вивчення нумізматики в Україні, навчання студентів основам цієї дисципліни й у справі збереження культурних цінностей держави через популяризацію колекціонування монет.

Олександр Десятніков

Дрогобицький краєзнавчий збірник / Ред. кол. Л. Тимошенко (головний редактор), В. Александрович, Л. Винар, Л. Войтович, Я. Ісаєвич та ін. – Вип. Х. – Дрогобич: Коло, 2006. – 833 с.

У 2006 році побачило світ ювілейне – десяте – видання “Дрогобицького краєзнавчого збірника” (далі – ДКЗ), в якому актуальним проблемам історії України присвячено ряд статей, повідомлень, документальних матеріалів, оглядів та рецензій. Варто зазначити, що попередні випуски уже стали предметом бібліографічних оглядів.

У збірнику опубліковано матеріали не лише українських вчених, а й польських дослідників, які представляють Вищу філологічно-педагогічну школу IGNATIANUM у Кракові, Інститут історії Люблінського університету ім. Марії Кюрі-Складовської, Краківську Педагогічну Академію, Політехніку Опольську, Католицький університет у Любліні, Жешувський університет.

Розпочинає збірник привітання професора Любомира Винара з нагоди виходу десятого випуску ДКЗ.

У рубриці “Статті” репрезентовано 40 публікацій, присвячених різноманітним студіям.

Археологічній тематиці присвячена стаття Олександра Єрмоліна, в якій представлено матеріал, що відображає продовження дослідження пізньопалеолітичного некрополя Джург-Оба (на північ від античного Китею). Зокрема, отримано уявлення про поховальний обряд населення приморської частини Керченського півострова в пізньоантичний “ранньосередньовічний час. Подано кресленням-схемами склепів та поховань, стратиграфічними розрізами, малюнками поховань. У статті Остапа Лазурко та Василя Петрика детально висвітлюється результати археологічно-архітектурних досліджень колишнього монастиря отців Домініків у м. Белз, подано хронологію планувально-просторового розвитку комплексу обителі.

Уже згаданий О. Єрмолін, проаналізувавши уривок твору Прокопія Кесарійського “Про будівлі” та археологічні дослідження Керченського півострову, запропонував оригінальну версію щодо локалізації Чщсь Дорі: він ототожнює місто Дорос із античним Китаєм.

Олег Петrenchко подає інформацію про роль та значення пропаганди у ранній Римській Імперії, наголошуючи, що політична пропаганда, основана за принципами Октавіана Августа, була важливою складовою системи принципату. Автор відмічає, що засобами поширення пропаганди були релігія, монети, написи, архітектура, література та твори мистецтва.

У статті “Значення апокрифічної літератури для вивчення історії раннього християнства” Ігор Климів, на основі аналізу деяких канонічних й апокрифічних текстів, доводить, що апокрифи є важливим джерелом в означеній проблематиці.

Назарій Зубашевський, детально проаналізувавши літописний матеріал та співставивши його з інформацією скандинавських і арабських джерел, намагається розкрити завуальовані літописцем причини жорстокої страти київського князя Ігоря. Автор приходять до висновку, що в дружинному переказі, покладеному в основу літописного повідомлення про останній похід кн. Ігоря в Древланські землі, відображено відомості про два інститути соціума Київської Русі “ полюддя та данництво.

На сторінках ДКЗ відображено і сторінки військової історії. Так, Андрій Петрик пропонує до розгляду проблему участі боярства та представників князівського двору у військовій організації Галицько-Волинської держави. Варто зазначити, що дослідник використав доволі широку археологічну, актову та літописну базу джерел, простежив чисельність боярських дружин, визначив їх роль у політичному житті. Тарас Батюк, на основі аналізу досліджень українських, російських та зарубіжних вчених, висвітлює проблему боротьби українських військових формувань проти турецько-татарської експансії у другій половині XVI “ початку XVII, окреслює коло малодосліджених питань.

Леонтій Войтович розглядає політичне життя держави Романовичів у першій чверті XVI ст. У статті здійснено вдалу спробу розглянути політичну кар’єру, шлюбні стосунки, зовнішню та внутрішню політичну діяльність Лева-Дмитра Юрійовича.

Цілий ряд статей стосується конфесійної тематики. Михайло Довбищенко наголошує, що проблема ролі регіональних чинників в поширенні унії на території Київської митрополії кінця XVI – першої половини XVII ст. недостатньо висвітлена в національній та зарубіжній історіографіях. Автор намагається виявити особливості запровадження унії в приватновласницьких маєтках шляхти Волині, виділяє характерні риси першого (1596 - середина 20-х років XVII ст.) та другого (середина 20-х років XVII ст. - 1648 р.) етапів цього процесу. Леонід Тимошенко наголошує на фрагментарності дослідження церковної історії давнього Дрогобича. Запропонована ним реконструкція складу та діяльності духовенства шести церков Дрогобича – Св. Юрія, Воздвиження Чесного Хреста, Параскеви П’ятниці, Св. Трійці, Пречистої Богородиці, Св. Спаса – дозволяє уявити участь священників у суспільно-політичних родіях XV–XVIII ст., з’ясувати “джерела” поповнення священницького стану (XVI–XVII ст. – переважно вихідці з шляхти, XVIII ст. – визначні заможні міщани). Світлана Біла, проаналізувавши праці волинських краєзнавців з проблеми становища православної церкви та унійних процесів у Луцько-Острозькій єпархії, робить висновок, що вони хибують однобічністю, яскраво вираженим конфесійним підходом. Поряд з цим автор наголошує на доцільності їх використання, оскільки той фактологічний матеріал, який вони містять, є надзвичайно багатим. Соціально-політичним аспектам побутування українських церков у сучасній Україні, їх соціальній доктрині та поглядам на політику присвячена стаття Петра Фещенка. Володимир Перерви особливу увагу приділив законодавчому, канонічному та звичаєвому ставленню до єврейської торгівлі церковними речами.

На межі індивідуальної та релігійної проблематики здійснено дослідження Станіслава Цесляка та Леоніда Тимошенка. Перший з них присвятив статтю уродженцю м. Дрогобич, єзуїту Мартину Лятерну, звернувши особливу увагу на зв’язки останнього з рідним містом та ключові моменти життєдіяльності. Л. Тимошенко, на основі вагомого фактологічного матеріалу, спростовує домінуючу в історіографії точку зору про митрополита Онисифора Дівочку як

нерадивого архіпастора, чутки про порушення ним канонічних норм церковного життя; показує рішучі кроки на захист церковних маєтностей та прав руської церкви.

Шляхетська тематика представлена наступним доробком. Ігор Смуток пропонує до розгляду проблему шлюбного партнерства дрібношляхетських родів самбірського повіту XVI ст. базуючись на кількісних даних, автор дає відповідь на питання з ким одружувалися шляхта указанного регіону. У статті Любові Сливки проведено дослідження етносоціальної ідентифікації дрібної шляхти Прикарпаття протягом XIX – початку XX ст. Автор доводить, що залишаючись українською за мовою, віросповіданням, національною свідомістю, указана верства відрізнялася від селян шляхетською ідентичністю.

На стику конфесійної та шляхетської студій знаходиться дослідження Юрія Стедика, присвячене шляхетським монастирським фундаціям у Перемишльській єпархії (XVII – XVIII ст.). Автор висвітлює внесок шляхти у розбудову мережі чернечих обителів, аналізує внесок шляхетських родин у міжконфесійному протистоянні протягом XVII ст., відображує аспекти шляхетської релігійної ментальності.

У ДКЗ представлено студії, що стосуються історії міст. Ярослав Ісаєвич дослідив динаміку чисельності, соціальної структури та національного складу м. Дрогобича протягом XVI–XVIII ст., розглядає систему взаємовідносин між різними верствами. Андрій Фелонюк пропонує до розгляду проблему функціонування двориків XVIII ст. як виду нерухомості на львівських передмістях. Автор виокремлює кілька типів двориків, наголошує, що вони не залежали від адміністративної, судової та фінансової власності міста, а також були однією з категорій нерухомості, які формували історичний ландшафт передмість м. Львова в зазначений період. У статті Богдана Янишина проаналізовано стан дослідження проблеми існування галицьких міст періоду автономії (1867-1918) українськими та польськими вченими та виокремлено магістральні напрямки студіювання указаної тематики. Руслана Попп, спираючись на віднайдені документальні матеріали, розкрила неоднозначні процеси, які відбулися у Дрогобичі протягом перших років після завершення Другої світової війни. Автор наголошує, що поряд із розбудовою інфраструктури міста, сталінський режим продовжив політику, розпочату ще у 1939-1941 рр. та перервану внаслідок подій 1941-1945 рр.

Вадим Ададуrow, базуючись на документальних джерелах архівів Франції, Австрії, Польщі, пропонує до розгляду проблему формування уявлень імператора Наполеона I та його оточення відносно південно-західних окраїн Російської імперії – Волинь, Поділля та Наддніпрянської України.

Методологічним і дидактичним проблемам регіональної та локальної історії присвячена стаття Анджея Стемпніка. Автор розглядає три методологічних моделі регіональної історії: збиральництво-антикваріат, модернізм і постмодернізм.

Зв'язки львівських істориків з Дрогобицько-Самбірською землею у 1860-1918 рр. стали предметом дослідження Альфреда Точек.

Історіографічні студії. Віталій Тельвак проаналізував магістральні напрямки історіографічного аналізу популярних праць М. Грушевського, узагальнив висловлені зауваження та побажання, подав оцінки його науково-популярних творів у російських та українській історіографії початку XX ст. У статті Ігоря Чорновола визначено ставлення М. Грушевського до шляхти. Зокрема, дослідник відмічав, що той без вагань визнавав роль дрібної шляхти в історії України, із застереженням сприймає асимільованого дворянства Лівобережжя, заперечував націотворчу роль нащадків сполонізованих галицьких родів. Роман Новацький студіює суспільну та господарчу проблематику у творах професора Львівського університету Пшемислава Дембовського. У статті Володимира Галика відмічено, що нагуєвицька проблематика посідає вагомe місце в науковій спадщині І. Франка. Автор проаналізував історичні, територіально-адміністративні процеси, соціально-економічні та законодавчо-процесуальні відносини, релігійні та духовні аспекти життя на селі. Микола Андрійчук, розглянувши погляди І. Франка на єврейське питання та українсько-єврейські відносини, заперечує твердження про його антисемітизм та наголошує на суперечливості Франкового бачення указаної проблематики. Автор робить висновок, що вчений загалом виступав за українсько-єврейське порозуміння. Лідія Тиміш на базі представницької історіографії зазначає, що тематика церковної унії становила основу

церковно-історичного дискурсу українських науковців міжвоєнного Львова, зокрема, дослідженням окремих проявів унії в Україні, яка уявлялася як безперервний культурно-релігійний процес, започаткований християнізацією українських земель.

Аліція Пушка у ґрунтовній статті, присвяченій вихованню молоді в гімназії ім. Франца Йосифа в період галицької автономії (1868-1918) та II Речі Посполитої, стверджує, що першопочатково виховання мало релігійний характер, а також лояльності щодо монархії Габсбургів. Автор відмічає, що після здобуття Річчю Посполитою незалежності у 1918 р. ідея народного виховання трансформується і у навчальних програмах стає обов'язковим державне виховання.

Оксана Тимошенко пропонує на суд читачам взаємодію східно- та західноукраїнських політичних сил у боротьбі за об'єднання України, починаючи з утворення та активізації діяльності перших політичних партій на Наддніпрянщині з 1900-1907 рр.

Михайло Сеньків зупиняється на аналізі причин депортаційної політики польського та радянського режимів у 1944-1947 рр., розглянув етапи, засоби та методи її реалізації, боротьбу ОУН-УПА проти таких дій.

Значний пласт студій стосується заповнення цілого ряду лакун, пов'язаних з історією Галичини. Так, Василь Клок проаналізував магістральні напрямки діяльності польських органів влади у Східній Галичині в січні-березні 1919 р., трансформації їх структури та відносини, які склалися між українською та польською сторонами. Оксана Медвідь пропонує цікавий матеріал, що присвячений появі нафтопереробного промислу Дрогобича. Андрій Сова пропонує до розгляду історію діяльності українських товариств "Луг" на Дрогобичині, приділивши особливу увагу використанню атрибутики. Іванна Лучаківська проаналізувала специфіку становлення репресивних структур на Дрогобичині в період "першого приєднання" західноукраїнських земель до складу СРСР (1939-1940). Сучасному розвитку – від моменту здобуття Україною незалежності "Старосамбірського району Львівської області присвячено дослідження Михайла Кріля, який акцентував свою увагу на громадсько-політичному, економічному, культурному житті регіону, його міжнародних зв'язках тощо.

Доволі різноманітними є тематики однієї з рубрик цього випуску збірника – "Документи і матеріали".

Ігор Смуток та Л. Тимошенко, проаналізувавши досвід студій з історії давнього Дрогобича, представили дослідження інвентарю Дрогобицького староства 1568 р., складеного після смерті старости Я. Стажеховського. У передмові автори відобразили політичні умови появи джерела.

Микола Капраль запропонував на суд читачам критичний відгук на проблеми статті Олександра Голездренка "Львівський цех мечників", опублікованої у дев'ятому випуску ДНЗ.

Частина публікацій стосується конфесійної історії галицького краю. Сергій Горін, спираючись в основному на архівні матеріали, віднайдені в Центральному державному історичному архіві України у м. Києві, досліджує діяльність архимандритів Жидичанської Миколаївської обителі у 40-х роках XVII ст. Сергій Серяков наголосивши, що "наукове дослідження історії відносин України із західноукраїнським світом є неможливе без вивчення діяльності на українських землях єзуїтських шкіл, які не лише відігравали вагомий роль у розвитку міжконфесійних відносин, але й були потужним джерелом поширення у місцевому соціумі культури ренесансу та бароко", зупиняється на аналізі ролі викладачів місцевого походження у діяльності єзуїтських шкіл Галичини впродовж 1675-1700 рр. Беата Лоренс розглядає статuti трьох дрогобицьких братств XVIII ст. "Св. Трійці, церков Воздвиження Чесного Хреста і Св. Юрія", зосередивши увагу на історії та статuti останнього. Ігор Скочиляс здійснив вдалу спробу розгляду місця катедрика у системі фінансово-корпоративних відносин Київської митрополії XVIII ст. Автор звертає увагу на шляхи формування еkleзiальних ментальних цінностей.

Кілька студій присвячено сфрагістиці та геральдиці. Ірина Скочиляс дослідила близько 2000 парафіяльних штемпелів греко-католицької єпархії кінця XVIII "початку XX ст. та визначила, що існувала різна тривалість використання "давніх" та "нових" печаток. Андрій Гречило, дослідивши символіку Турки, відмітив, що печатку та герб міста вдалося виявити лише за документами XIX ст., хоча магдебурзьке право отримало ще у 1730 р. Варто зазначити, що автор розробляв сучасну символіку Турківщини, яка була затверджена 10 червня 2003 р.

Сергій Лисенко, спираючись на віднайдені архівні джерела, пропонує до розгляду генеалогічне дослідження “уманської” лінії шляхетського роду Незабитовських герба Любич (кін. XVII – поч. XX ст.); з’ясовує його місце серед інших студій генеалогії роду, здійснених на теренах України.

Віталій Тельвак, визначивши історіографічний контекст появи малознаної німецькомовної праці М. Грушевського “Чи вже написана історія русинського народу” (надрукована у 1906 р. у Лейпцигу), яка була відповіддю на рецензію В. Мільковича, досліджує вплив указаної роботи учня В. Антоновича на розкриття специфіки формування дискусійного поля української історіографії на початку XX ст.

Михайло Кріль та Наталія Лешкович систематизували інформацію про утворення товариства “Руська шляхта” в Галичині на початку XX ст., досліджували основні напрямки указаної організації, з’ясовували суспільно-політичну орієнтацію її членів. Публікацію доповнюють цінні документальні матеріали, зокрема, статут організації, відозва до шляхти, повідомлення про скликання загальних зборів товариства, список його членів.

У статті Вікторії Тельвак, на основі аналізу наповненості польської газети Дрогобича кінця XIX ст. “Gazeta Naddniestraska”, доведено вагомість інформації для реконструкції історії міста, його околиць 1884-1889 рр.

Надія Халак дослідила репресії над українським населенням в Австро-Угорщині у роки Першої світової війни, запропонувала на суд читачам спогади в’язня концтабору Талергофа протягом 1914-1915 рр. лемка Івана Констанкевича.

Завершує рубрику публікація Юрія Кузьміна, в якій автор подає інформацію про життєвий та творчий шлях вченого Володимира Косика. Доповнює статтю вибрана бібліографія історичних студій автора.

У рубриці “Огляди та рецензії” В. Тельвак розглядає восьмий том серії “Грушевськіяна” – монографічне дослідження професора Любомира Винара, – який присвячений співпраці М. Грушевського на форумі Наукового товариства імені Шевченка кінця XIX – початку XX ст. Л. Тимошенко рецензує студію Мар’яна Долинська, присвячену історичній топографії Львова. Ю. Стецик подає огляд археографічної збірки “Собори Львівської єпархії XVI – XVIII століть”, упорядкованої І. Скочилиасом (він також є автором історичного нарису, який складає невід’ємну частину видання). Автор наголошує, що подібне дослідження важко знайти у сучасній українській історіографії. Ігор Черновол дає високу оцінку монографії Я. Грицака “Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856-1886)”.

Рубрика “Хроніка та інформація” представлена покажчиком змісту всіх десяти випусків ДКЗ (уклав Василь Менько), повідомленнями з приводу ювілеїв відомих українських вчених: 80-річчя професора Ярослава Дашкевича (Л. Тимошенко), 75-річчя професора Любомира Винара (Л. Тимошенко, Євген Пшеничний, В. Тельвак), 60-річчя доцента Євгена Пшеничного (Валерій Скотний). В кожному з них подано інформацію про їх життя та діяльність.

Загалом варто відмітити, що матеріали, представлені в десятому випуску Дрогобицького краєзнавчого збірника, є цінним доробком як з регіональної, так і загальної історії України. Вважаємо, що запропоновані дослідження послугують подальшим науковим розробкам та будуть широко використовуватися істориками-фахівцями.

Іван Удовик

Присяжнюк Ю.П. Українське селянство Наддніпрянської України: соціоментальна історія другої половини XIX – початку XX ст. – Черкаси: “Вертикаль”, ПП Кандич С.Г., 2007. – 640 с., іл.

З огляду на домінування упродовж тривалого часу подієвої інтерпретації історичного процесу, історіографія українського селянства рясніє низкою нез’ясованих проблем конкретно-пізнавального та теоретичного характеру. За таких обставин навіть залучення значного за обсягом